

บทที่ 6

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมืองขอนแก่น

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมืองขอนแก่นนั้น นอกจากจะต้องให้ความสำคัญกับความเหมาะสมของสถานที่ตั้งของพื้นที่ว่าง กับลักษณะการใช้สอยประโยชน์ของชาวเมือง ซึ่งคนในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่นั้น รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของเมือง ดังนั้นในการพัฒนาจะต้องมองพื้นที่ว่างเป็นสิ่งมีชีวิต เป็นประดิษฐกรรมทางสังคมอันเนื่องมาจากคนเมือง และปฏิสัมพันธ์ของคนเมืองที่เกิดขึ้นยังอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างในแต่ละระดับ ซึ่งแนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะ และข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้

6.1 แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนที่ศึกษา

แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะที่ศึกษา เป็นการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงและการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมในพื้นที่ โดยแบ่งตามประเภทของพื้นที่ว่างที่ศึกษา ดังนี้

6.1.1 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น “พื้นที่ริมน้ำ” ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งได้รับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะระดับเมืองด้วย คือ ริมน้ำแก่นนคร และริมน้ำทุ่งสร้าง โดยในการปรับปรุงพื้นที่ว่าง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรพิจารณาถึงแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

ในการพิจารณาปรับปรุงนั้นจำเป็นต้องยึดปัจจัยการใช้สอยประโยชน์เป็นหลัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจกับลักษณะธรรมชาติ และมีบทบาทในการเป็นพื้นที่สีเขียวของเขตเมือง แนวทางของการพิจารณาปรับปรุงจะต้องยึดเอาสภาพทางธรรมชาติเป็นหลัก สิ่งก่อสร้างส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไปจะต้องไม่ไปบดบังทัศนียภาพ หรือรบกวนสภาพความงามทางธรรมชาติ เช่น การทำรั้วรอบบึงแก่นนคร ควรมีการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสีย และความต้องการของคนเมืองว่าต้องการหรือไม่ หรือถ้าไม่ต้องการจะมีวิธีการจัดการเรื่องความปลอดภัยอย่างไร และประตูทางเข้าสู่พื้นที่ว่างเพื่อทำกิจกรรมทางด้านทิศตะวันตกไม่มีที่จอดรถ ทำให้มีการจอดรถอยู่ริมถนนเป็นแนวยาว ซึ่งทำให้การสัญจรในถนนรอบบึงติดขัดในช่วงเย็น ดังนั้นควรมีการจัดเตรียมพื้นที่เพื่อการจอดรถให้เพียงพอด้วย

2) การพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างในกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ริมน้ำขนาดใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากคนเมืองมาก และมีความเป็นสาธารณะสูง และลักษณะการใช้ประโยชน์ค่อนข้างหลากหลาย ทั้งประเภทที่มีความเป็นส่วนบุคคล และมีความเป็นสาธารณะ ซึ่งการใช้สอยเพื่อการพักผ่อน หรือเป็นส่วนสาธารณะริมน้ำในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้ว คือ มีทั้งกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่แบบส่วนตัว เช่น การปูเสื่อนั่งรับประทานอาหาร การนั่งพักผ่อนในม้านั่งหินอ่อนที่จัดเตรียมไว้ การใช้สอยพื้นที่กึ่งสาธารณะ คือ การพบปะเพื่อนฝูง การซื้ออาหารที่มีคนนำมาขายในบริเวณนั้น และการใช้สอยพื้นที่แบบสาธารณะ เช่น การจัดงานขายสินค้า การจัดงานประเพณีต่าง ๆ แต่มีกิจกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่เท่าใดนัก ซึ่งควรมีการศึกษาอย่างละเอียดว่า ผลได้และผลเสียของกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น ในที่ว่างระดับเมืองอย่างบึงแก่นนครควรมีหรือไม่ เช่น การให้เปิดร้านขายอาหาร และสถานเริงรมย์รอบบึงแก่นนคร เป็นต้น

ดังนั้นแนวทางในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่กลุ่มนี้ ควรเปิดให้มีการใช้สอยพื้นที่อย่างหลากหลาย ซึ่งมีทั้งระดับของความเป็นส่วนตัว กึ่งสาธารณะ และสาธารณะ ซึ่งคนทั้งเมืองสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ ในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และโดยเฉพาะบริเวณบึงแก่นนครซึ่งเป็นจุดที่สำคัญ เป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งเมือง ดังนั้นพื้นที่ว่างสาธารณะแห่งนี้บทบาทสำคัญใน "การต่อยอดคุณค่า ความเชื่อ อุดมการณ์ทางสังคม" ดังนั้นพื้นที่ว่างสาธารณะแห่งนี้จึงควรมีการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในระดับเมือง ซึ่งอาจเป็นทั้งงานศิลปะสำหรับเด็ก หรือการค้าขายซึ่งเป็นพื้นฐานดั้งเดิมของเมือง ก็ได้

6.1.2 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น "สวนสาธารณะของเมือง" ได้แก่ พื้นที่บริเวณ สวนรัชดานุสรณ์ และบริเวณศาลหลักเมืองขอนแก่น โดยในการปรับปรุงพื้นที่ว่าง และ การพัฒนาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรพิจารณาถึงแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

ในการพิจารณาปรับปรุงนั้นจำเป็นต้องยึดปัจจัยการใช้สอยประโยชน์เป็นหลัก เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างเพื่อการพักผ่อนใจกับธรรมชาติและความสะดวกสบายของเมือง แนวทางของการพิจารณาปรับปรุงจะต้องยึดเอาสภาพทางธรรมชาติเป็นหลัก สิ่งก่อสร้างส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไปจะต้องไม่ไปบดบังทัศนียภาพหรือรบกวนสภาพความงดงามทางธรรมชาติ ซึ่งองค์ประกอบของพื้นที่ว่างทั้งสองบริเวณเป็นที่ตั้งของสัญลักษณ์ของเมืองที่สำคัญ เช่น ศาลหลักเมือง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และศาลพระแม่ธรณี ดังนั้นในการปรับปรุงต้องคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ด้วย อีกทั้งการก่อสร้างของเอกชนในบริเวณข้างเคียง ต้องคำนึงถึงความเป็น Landmark ที่มีคุณค่าทางจิตใจของคนเมืองขอนแก่นด้วย

2) การพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างในกลุ่มนี้ มีการใช้ประโยชน์จากคนเมืองมาก และมีความเป็นสาธารณะสูง แต่เนื่องจากบริเวณสวนสาธารณะทั้ง 2 บริเวณไม่มีพื้นที่ว่างเพื่อการจอดรถยนต์ และจักรยานยนต์ ดังนั้นควรมีการพิจารณาเรื่องที่จะจอดรถในบริเวณนี้ด้วย อีกทั้งมาตรการในการรักษาความปลอดภัยในการมาใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างบริเวณนี้ เนื่องจากเป็นบริเวณที่ใกล้กับ Node ของการสัญจรของเมือง คือ สถานีขนส่ง และควรมีการจัดการการดูแลรักษาที่ดีในระยะยาว เนื่องจากว่าบริเวณศาลหลักเมือง และสวนรัชดานุสรณ์ มักจะมีกลุ่มคนที่ไม่มียานพาหนะเข้ามาพัก และนอนค้าง ตามม้านั่ง หรือพุ่มไม้ ดังนั้นควรมีมาตรการในการดูแลพื้นที่ดังกล่าวพร้อมกับการพัฒนาคนในกลุ่มนี้ด้วย

ในการใช้ประโยชน์สวนสาธารณะบริเวณสวนรัชดานุสรณ์ จะมีความเป็นสาธารณะมากกว่า และมีกิจกรรมการใช้ประโยชน์หลากหลายกว่าบริเวณศาลหลักเมือง ซึ่งศาลหลักเมืองเองมีศักยภาพที่สำคัญคือ มี Landmark ที่สำคัญหลาย ๆ จุด ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเมืองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของเมือง (Image) และความน่าตื่นตาตื่นใจ (Spectacle) จึงเป็นการ บรรจู่ บ้านทึบ ใส่รหัส หรือ ตอกย้ำความหมาย ความทรงจำ คุณค่าชุดหนึ่งลงบนพื้นที่แห่งนี้ กิจกรรมสาธารณะที่เหมาะสม เช่น การเปิดเวทีสาธารณะสำหรับการแสดงความคิดเห็นของคนเมือง หรือการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับเมือง หรือการค้าขายของคนเมือง ในเย็นวันศุกร์ หรือวันเสาร์ เป็นต้น

6.1.3 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น "สนามกีฬา" ได้แก่ พื้นที่บริเวณ สนามกีฬากลางจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีการใช้ประโยชน์เพื่อการออกกำลังกาย และเล่นกีฬาเป็นหลัก การพิจารณาปรับปรุง และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง ควรพิจารณาดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

ในการพิจารณาปรับปรุงนั้นต้องยึดปัจจัยการใช้สอยประโยชน์เป็นหลัก คือการใช้ประโยชน์หลักเพื่อการออกกำลังกาย และเล่นกีฬาของคนเมือง แต่ในการเข้าถึงมียานพาหนะที่เข้ามาสู่พื้นที่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นควรพิจารณาถึงการหาที่จอดรถที่เป็นสัดส่วน และองค์ประกอบภายในพื้นที่เช่น พื้นที่มีการปลูกหญ้า น้ำพุ น้ำตก ควรดูแลรักษาให้มีสภาพที่ใช้ได้ และดูแลเรื่องความสะอาดในบริเวณด้วย

2) การพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างในสนามกีฬากลาง นอกจากจะเป็นการใช้เพื่อออกกำลังกาย และการพักผ่อนแล้ว สนามกีฬายังมีศักยภาพที่จะจัดงานหรือการแสดงขนาดใหญ่ของเมือง เนื่องจากการสัญจรเข้าและออกจากพื้นที่ว่างที่สะดวกสบายเพราะมีถนนเหล่านี้ดี เป็นถนนในแนวตะวันออกตะวันตก เปิดออกสู่ถนนมิตรภาพซึ่งเป็นถนนในระดับภาคได้

6.1.4 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น“พื้นที่ว่างบริเวณสถานที่ราชการ” ได้แก่ พื้นที่บริเวณหน้าพิพิธภัณฑสถานจังหวัดขอนแก่น, หน้าอาคารกาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน้าสถานีรถไฟจังหวัดขอนแก่น โดยในการพัฒนาการใช้ประโยชน์และปรับปรุงพื้นที่ว่าง ควรพิจารณาถึงแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

โดยทั่วไปตามสถาบันต่างๆ จะเป็นแหล่งที่ตั้งของอาคารที่มีความงาม มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม อันได้แก่ ศาลากลาง อาคารเก่าแก่ต่างๆ สิ่งเหล่านี้ควรค่าต่อการอนุรักษ์และเสริมสร้างให้เกิดความสง่างาม โดยการพยายามมิให้มีสิ่งก่อสร้างหรืออาคารมาปิดบังทิวทัศน์หรือสถาปัตยกรรมเหล่านั้น การเปิดโล่งเพื่อให้เห็นทิวทัศน์ที่ทุกคนสามารถชื่นชมได้ การปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่นสวยงาม นับเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งนอกจากจะช่วยเสริมสร้างทิวทัศน์ที่สวยงามแล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการใช้ประโยชน์จากประชาชนในชุมชนอีกด้วย

ในพื้นที่บริเวณหน้าสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นจุดที่เคยสร้างเป็นส่วนสาธารณะของเมืองในอดีตแต่ไม่ได้รับการดูแลรักษา จนมีสภาพไม่สวยงาม และสภาพถนนที่ชำรุดควรได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน

และพื้นที่ว่างในบริเวณสถาบันควรพิจารณาในการวางแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้คนเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ประโยชน์ โดยถือว่า ราชการก็เป็นของประชาชนเหมือนกัน ซึ่งปัจจุบันในสถาบันต่าง ๆ การออกแบบผังบริเวณจะไม่คำนึงถึงการเหลือที่ว่างเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชน ที่ว่างที่เกิดขึ้นจะแทรกอยู่ระหว่างกลุ่มอาคารและบริเวณด้านหน้าอาคาร การจัดวางผังกลุ่มอาคาร โดยการคำนึงถึงปริมาณที่เพิ่มขึ้นของที่ว่างสาธารณะจะช่วยทำให้เกิดพื้นที่เพื่อการใช้สอยประโยชน์มีมากขึ้น ประชาชนในชุมชนก็จะได้มีพื้นที่ว่างเพื่อรองรับกับความต้องการที่เพิ่มขึ้น

2) การพิจารณาถึงด้านการใช้ประโยชน์

ที่ว่างในสถาบันต่างๆ นั้น จัดเป็นที่ว่างอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีความเหมาะสมต่อกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ เนื่องจากความเงียบสงบ ร่มรื่นและการเข้าสู่พื้นที่ที่สะดวกสบาย โดยเฉพาะเมืองขอนแก่นซึ่งมีสถาบันราชการระดับภาคเป็นจำนวนมาก ควรที่จะเปิดโอกาสให้คนเมืองเข้าไปใช้ประโยชน์ เพื่อ

การพักผ่อนทั้งประเภท Active Recreation และ Passive Recreation การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่บ้างตามช่วงเวลาอันเหมาะสม และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น เก้าอี้นั่ง รมไม้บังแดด ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ที่ดี ก็จะช่วยให้ที่ว่างในสถาบันเหล่านั้นอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อชุมชนรอบข้างมากยิ่งขึ้น ทำให้ที่ดินในเมืองมีการใช้สอยอย่างคุ้มค่าและช่วยบรรเทาการขาดแคลนที่ว่างในชุมชนเมืองลงได้

6.1.5 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น "พื้นที่ว่างบริเวณอาคารสาธารณะของเอกชน" ได้แก่ พื้นที่บริเวณหน้าห้างสรรพสินค้าแฟร์พลาซ่า และหน้าห้างสรรพสินค้าเซนโฮซ่า ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเต็มไปด้วยกิจกรรมทางการค้า หลากหลายชนิดประเภท ในการพัฒนาการใช้ประโยชน์และปรับปรุงพื้นที่ว่าง ควรมีแผนภูมิในการพิจารณาปรับปรุง ดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

จากลักษณะของพื้นที่ว่างในบริเวณนี้ เป็นแนวยาวไปตามถนนกลางเมืองซึ่งเป็นถนนสายหลัก และกิจกรรมการค้าจะเกิดขึ้นในบริเวณทางเท้าและริมถนน ซึ่งการสัญจรในช่วงเย็นจะติดขัดมาก ซึ่งในการปรับปรุงพื้นที่ว่างบริเวณทางเท้า มีสิ่งที่ควรพิจารณาและคำนึงถึง เพื่อให้ระบบทางเท้าให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และทำให้เมืองมีชีวิต ได้แก่

- ความต่อเนื่องของการเดินเท้า โครงข่ายของการเดินเท้าจะต้อง สมบูรณ์ต่อเนื่องชัดเจนและสามารถจะทำให้คนเดินไปจุดหมายได้โดยไม่มีอุปสรรคก็คขวางมีผิวพื้นราบเรียบไม่มีการเปลี่ยนแปลงโดยที่ไม่จำเป็น
- ความปลอดภัย จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ในการสัญจรจากระบบการสัญจรอื่นๆ และความปลอดภัยในแง่สวัสดิภาพในการเดิน การแบ่งแยกระบบการสัญจร เช่น ถนนทางรถจักรยาน อาจจากทางเดินเท้าได้ชัดเจน จะทำให้การจราจรทุกระบบเกิดความคล่องตัวและปลอดภัยสูงขึ้น
- ความกว้างของทางเดินเท้ากับปริมาณผู้สัญจร ขนาดของทางเดินเท้า ขึ้นอยู่กับปริมาณของทางสัญจรใช้เส้นทางนั้น ๆ ตามแนวความคิดของเมืองใหม่ ทางเท้าในย่านทางเดินหลักของเมือง ควรมีบรรยากาศในการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของบรรยากาศเมือง และช่วยทำให้เมืองสวยงามมีชีวิตชีวาขึ้น
- การพิจารณาความสวยงามของทางเดินเท้าทางเดินเท้าเป็นองค์ประกอบทางทัศนียภาพที่สำคัญอย่างหนึ่งของเมือง ซึ่งมาจากความเป็นระเบียบ หมายถึง การที่ส่วนประกอบทางเท้าดูไม่ระเกะระกะอยู่ในตำแหน่ง ที่ดีมีความกลมกลืนกับบริเวณโดยรอบ และการตกแต่งประดับประดาให้ทางเข้านั้นดูมีชีวิตชีวาขึ้น อาจจะทำได้ด้วยการเพิ่มสีส้มเพิ่มลวดลายบนผิวพื้น การเลือกใช้สิ่งของสิ่งประกอบทางเท้า เช่น การประดับด้วยไม้พุ่มและส่งเสริมกิจกรรมที่มีชีวิตชีวาอื่นๆ เป็นต้น

การพิจารณาถึงการให้ทางเดินเท้าเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งในบริเวณนี้มีกิจกรรมการค้าขายอย่างหลากหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เพิ่มชีวิตชีวาให้กับเมือง ทำให้การเดินไปมาบนทางเท้าที่มีความหมายมากขึ้น แต่การใช้พื้นที่ลักษณะนี้ควรมีการควบคุมรูปแบบ การจัดวางให้อยู่ในระเบียบที่ดี

2) การพิจารณาถึงด้านการใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างในบริเวณหน้าอาคารสาธารณะของเอกชนนี้ เป็นการให้ประโยชน์เพื่อการสัญจร การค้า และการพักผ่อนจากการเที่ยวชมสินค้า ซึ่งกิจกรรมการใช้ประโยชน์ดังกล่าวทำให้เมืองมีสีสัน คึกคักมีชีวิตชีวาดีแล้ว แต่จะมีปัญหาเรื่องของสถานที่ ที่คับแคบเกินไป ซึ่งในการใช้ประโยชน์บริเวณนี้ อาจจะได้ทำได้โดยการปิดถนนให้คนเดินซึ่งก็ทำในช่วง ถนนรื่นรมย์ ซึ่งเป็นการขายอาหารและเสื้อผ้า และสินค้าอื่น ๆ และต้องจัดระบบการจราจร และการจอดรถให้ดีด้วย การใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริเวณนี้ซึ่งในอดีตเป็นศูนย์กลางเมือง เป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความคึกคักด้านการค้าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนาการใช้สอยพื้นที่ว่างเพื่อเปิดโอกาสให้คนเมืองมีโอกาสได้เดินนั้น เป็นการสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้น เช่น การสร้างความคิดเรื่องที่นี่ (here) ขณะที่เราเดินอยู่ และความคิดเรื่องที่นั่น (There) ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เราเดินมาแล้ว เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองในยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด) ทำให้คนเดินได้ตระหนักถึงพื้นที่แห่งนี้ สถานที่แห่งนี้ อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่เก่า (บริเวณถนนโทซา) และใหม่ (บริเวณโรงแรมโรยะ, โซฟีเทล) เข้าด้วยกัน

6.1.6 พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มที่เป็น "พื้นที่ว่างในเขตชุมชน" ได้แก่ พื้นที่บริเวณชุมชนเมืองเก่า, ชุมชนสีฐาน, ชุมชนแออัดเทพารักษ์, ชุมชนกลางเมือง และหมู่บ้านพิมานชล ซึ่งจากของชุมชนที่แตกต่างกันดังนั้นในการพัฒนาการใช้ประโยชน์และปรับปรุงพื้นที่ว่าง ควรมีแนวทางที่แตกต่างกันด้วย ดังนี้

1) การปรับปรุงพื้นที่ว่าง

ลักษณะของชุมชนเมืองที่ศึกษาจำแนกประเภทได้เป็น 5 กลุ่มคือ ชุมชนดั้งเดิม, ชุมชนชานเมือง, ชุมชนเมืองใหม่, ชุมชนย่านธุรกิจกลางเมือง และชุมชนแออัด แม้ว่าแต่ละพื้นที่จะมีข้อจำกัดแตกต่างกัน แต่ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างในระดับชุมชน ควรปรับปรุงในเรื่องการระบบเปิดเปิด และการเชื่อมต่อของพื้นที่ว่างของชุมชนออกสู่ ความเป็นย่าน เป็นเมือง และในการพิจารณาปรับปรุงพื้นที่ว่างในชุมชน ควรปรับปรุงดังนี้

พื้นที่ว่างในชุมชนดั้งเดิม และชุมชนชานเมืองมีสภาพวิถีชีวิตที่คล้าย ๆ กัน สภาพของพื้นที่ว่างในระดับชุมชนจะเป็นลานหน้าบ้าน หรือในละแวกบ้านที่มีคนเข้ามาใช้มีกิจกรรมสนทนา ปรึกษาหารือ หรือแม้แต่การร่วมรับประทานอาหาร กินอาหารร่วมกัน ซึ่งควรปรับปรุงในเรื่องของไฟส่องสว่าง และการจัดบริเวณให้สะอาด

พื้นที่ว่างในชุมชนใหม่ หรือหมู่บ้านจัดสรรควรปรับปรุงในการเพิ่มขนาดของพื้นที่ว่าง มีการจัดที่เล่นสำหรับเด็กโดยแยกที่เล่นออกจากถนนเป็นสัดส่วนชัดเจนและมีมาตรการในการดูแลในระยะยาวด้วย

พื้นที่ว่างในชุมชนย่านธุรกิจ ควรจัดที่จอดรถสาธารณะ หรือมีมาตรการอื่นในการที่จะเอารถออกจากพื้นที่ว่างในชุมชนกลางเมือง เนื่องจากพื้นที่ว่างที่เป็นชอยก็แคบอยู่แล้ว เมื่อมีรถเข้าไปจอดเต็มก็ไม่เหลือพื้นที่ว่างสำหรับชุมชนเลย

พื้นที่ว่างในชุมชนแออัด ควรปรับปรุงเรื่องของความสะอาดในบริเวณที่ว่างนี้เป็นหลัก ซึ่งส่วนมากเป็นพื้นที่ว่างบริเวณหน้าบ้านติดชอยสาธารณะ และเนื่องจากในชุมชนมีความแออัดอยู่แล้ว ควรจัดพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับคนในชุมชน

2) การพิจารณาถึงด้านการใช้ประโยชน์

พื้นที่ว่างในแต่ละชุมชนซึ่งมีข้อจำกัดต่างกัน อาจจะเป็นเรื่องขนาดของพื้นที่ สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุพื้นการปิดล้อม การเชื่อมโยงออกสู่ย่าน และเมือง หรือการเปิดเชื่อมกับชุมชนอื่น ๆ แต่ในแง่ของการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างในระดับชุมชนนั้น ควรเป็นที่สำหรับคนชุมชนเข้ามาใช้ได้ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกิจกรรมการพูดคุยสาธารณะในชุมชน และการพักผ่อนทั้งแบบ Active Recreation และ Passive Recreation ซึ่งจะเป็นสถานที่ในการรวมกลุ่มทางสังคมระดับฐานราก ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยน ถกเถียง และหาจุดร่วม พร้อมกับการสร้างพื้นที่แบบอื่นขึ้นมา เพื่อปะทะกับอำนาจภายนอกชุมชน การต่อรอง การตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ ความเป็นพลเมือง หรือการสร้างพื้นที่แบบใหม่ที่เรียกว่า "ประชาคม" ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2 ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาปรับปรุงที่ว่างในชุมชนเมือง ต้องคำนึงถึงคุณภาพ และความเหมาะสมของพื้นที่ว่าง เพื่อจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากพื้นที่ว่างของเมืองซึ่งมีจำนวนและขนาดลดลงไปเรื่อย ๆ และบางแห่ง มีการเข้าไปใช้ประโยชน์น้อยมาก สาเหตุเนื่องมาจากความไม่มีคุณภาพ และไม่เหมาะสมของพื้นที่ว่างนั้น ๆ เพราะฉะนั้นในการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ว่างสำหรับชุมชนเมืองควรพิจารณาถึงคุณภาพและความเหมาะสม ซึ่งมีลักษณะ ของพื้นที่ว่างที่มีคุณภาพของชาวเมือง จะต้องพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ตั้งแต่พื้นที่ของปัจเจก พื้นที่ของครอบครัว พื้นที่ของละแวก หรือพื้นที่ของชุมชน พื้นที่ของย่าน พื้นที่ของเมือง ซึ่งพื้นที่แต่ละระดับจะโอบอุ้มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระดับต่าง ๆ เอาไว้ และพื้นที่ในระดับความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ต้องสามารถเชื่อมถึงกันได้ง่าย และมีการเปิดปิดที่ดี คือต้องเข้าถึงได้ง่ายในขณะเดียวกันต้องมีลักษณะปกป้องตัวเอง (defensible) ได้ตามความต้องการของแต่ละระดับความสัมพันธ์ อีกทั้งต้องมีชีวิตชีวา แต่ไม่แออัด ต้องมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนใช้งานได้หลายกิจกรรม มีสาธารณูปโภคที่ดีและถูกสุขลักษณะ มีความงดงาม และมีช่องทางคมนาคมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างเหล่านี้ต้องมีลักษณะเปิดเชื่อมกับกิจกรรมของพื้นที่ว่างได้ และต้องไม่เป็นอุปสรรคต่อกิจกรรมในพื้นที่ทางวัฒนธรรม เราสามารถมีเมืองสมัยใหม่ มีการคมนาคมสื่อสารสมัยใหม่ แบบทันสมัย ปลายทางได้ โดยรักษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวเมืองไปพร้อม ๆ กันเราสามารถหลีกเลี่ยงเมืองสองลักษณะไม่ให้ทำลายกันได้

ข้อเสนอแนะที่จากการศึกษาเรื่องพื้นที่ว่างสาธารณะเมืองขอนแก่นจะนำเสนอใน 2 ประเด็น คือ

6.2.1 ข้อเสนอแนะต่อการจัดเตรียมพื้นที่ว่างสาธารณะ “ระดับเมือง”

ซึ่งจากการศึกษาพบว่า แนวโน้มการขยายตัวของเมืองขอนแก่นเป็นไปอย่างรวดเร็ว และ ปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ โครงข่ายทางหลวงแผ่นดินสายหลักซึ่งแบ่งทิศทางการขยายตัวออกเป็น 4 ส่วน ถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงย่านอุตสาหกรรมและย่านพาณิชยกรรม ทำให้ตัวเมืองขยายตัวออกไปกว้างขวางมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อระบบพื้นที่ว่างของเมือง การใช้พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ในเมืองเริ่มแออัด และการเข้าถึงไม่สะดวก ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคือ

- การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพในพื้นที่ว่างเดิม เพื่อรองรับต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น
- การหาพื้นที่แห่งใหม่ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเมือง

แนวโน้มการขยายตัวของเมืองขอนแก่นในอนาคตจะเป็นไปตามปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ โครงข่ายทางหลวงแผ่นดินสายหลัก ซึ่งแบ่งทิศทางการขยายตัวออกเป็น 4 ส่วน ถนนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงย่านอุตสาหกรรมและย่านพาณิชยกรรม ทำให้ตัวเมืองขยายตัวออกไปกว้างขวางมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อระบบพื้นที่ว่างของเมืองด้วย แนวโน้มการขยายตัวของเมืองขอนแก่น และข้อเสนอแนะในการจัดเตรียมพื้นที่รองรับ เป็นดังนี้

ตะวันตกเฉียงเหนือ

- * เป็นพื้นที่สูง มีการระบายน้ำได้ดี เหมาะสมกับการขยายตัวของที่พักอาศัย
- * มีเส้นทางเลียงเมืองเป็นตัวชี้มาให้เกิดการพัฒนาซึ่งอนาคตจะเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
- * พื้นที่ว่างสาธารณะพื้นที่บริเวณมหาวิทยาลัยขอนแก่นสามารถพัฒนาเพื่อรองรับการขยายตัวของเมือง โดยเปิดให้มีการเข้าใช้พื้นที่ ให้มีความเป็นสาธารณะสูงขึ้น

ตะวันออกเฉียงเหนือ

- * การขยายตัวของที่พักอาศัยสู่พื้นที่เกษตรกรรมและลุ่มน้ำลดลง เนื่องจาก มีค่ายศรัทธาธรรม เป็นแนวกันการขยายตัวของเมือง
- * พัฒนาการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณริมฝั่งทุ่งสร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อที่อยู่อาศัยและการพักผ่อน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ)

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ถนนมะลิวัลย์)

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 209 (ขอนแก่น-เชียงยืน)

ตะวันตกเฉียงใต้

- * มีการขยายตัวของพื้นที่เมือง เข้าสู่พื้นที่ลุ่มน้ำ
- * เกิดการกระจุกตัวของเมืองในพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับท่าพระ
- * พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทสวนสาธารณะ พื้นที่ริมน้ำสามารถพัฒนาพื้นที่บริเวณ "บึงหนองโคตร" เพื่อรองรับได้

ตะวันออกเฉียงใต้

- * มีการใช้ที่ดินในเขตเมืองหนาแน่นมาก และมีย่านกลางเมืองเป็นศูนย์กลางทางด้านธุรกิจ การเงินระดับภูมิภาค
- * พื้นที่ว่างสาธารณะระดับเมืองบริเวณ "ริมบึงแก่นนคร" เป็นพื้นที่รองรับการใช้ประโยชน์ของชาวเมือง ได้หลากหลายประเภท
- * พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนและทางเท้าของถนนกลางเมืองพิจารณารูปแบบการใช้ประโยชน์ให้เหมาะสม
- * พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณสนามกีฬา เน้นการใช้ประโยชน์เพื่อการออกกำลังกาย และการพักผ่อนประเภท Active

6.22 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาในพื้นที่ว่างสาธารณะที่ไวต่อการเปลี่ยนแปลง

จากลักษณะรากฐานของเมืองขอนแก่นที่เติบโตมาพร้อมกับการเป็นเมืองทางด้านการค้าขายหรือเมือง "ดึกแถว" ทำให้วิถีชีวิตในการใช้พื้นที่ว่างของคนเมืองเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยง ผูกพันอยู่กับการค้า โดยเฉพาะการค้าขายที่เป็นการค้านอกระบบ (Informal) เกิดขึ้นและเติบโตขยายกว้างขวางอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ สินค้า รวมทั้งอาหารที่เป็นการขายนอกระบบเป็นที่นิยมอย่างมาก ซึ่งแหล่งที่มีการค้าขายอย่างกว้างขวางคือ ถนนและริมทางเท้า ของ "ถนนกลางเมือง" ซึ่งเป็นถนนที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการของจังหวัด เช่น ศาลากลางจังหวัด (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของห้างเซนโฮซ่า โดยศาลากลางย้ายไปอยู่บริเวณศูนย์ราชการ) สถานีตำรวจภูธรจังหวัดขอนแก่น, องค์การโทรศัพท์, ไปรษณีย์, ธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน โรงเรียนกัลยาณวัตร ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการใช้พื้นที่ว่างของคนเมืองบริเวณถนนและทางเท้า ตั้งแต่หน้าห้างเซนโฮซ่า ไปจนถึงตลาดโตรุ่งวันธรรมย์ เป็นแหล่งที่มีการค้าขายในลักษณะที่ไม่เป็นทางการมากที่สุดของเมือง โดยสินค้าตั้งแต่ อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป ผักผลไม้ เสื้อผ้า หนังสือเก่า เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

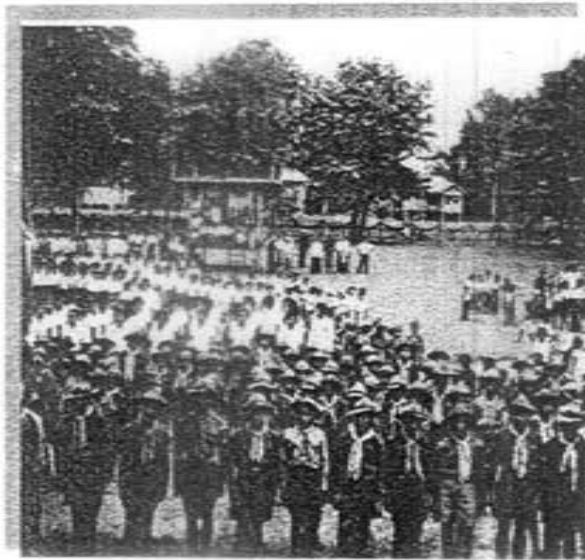
ซึ่งบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะในบริเวณนี้เป็นจุดที่ไวต่อการเปลี่ยนแปลงมาก และเป็นจุดที่น่าจะได้รับการวางแผนทางการพัฒนาอย่างเหมาะสม รวมทั้งการกำหนดการใช้ประโยชน์อย่างเร่งด่วน กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นทางด้านวัฒนธรรมของเมือง และวิถีการค้าขายของคนเมือง (ภาพประกอบหมายเลข 6.1-6.4)

ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ

- 1) ความแออัด คับคั่งของรถยนต์ จักรยานยนต์ โดยเฉพาะรถยนต์ที่เป็นรถโดยสารสองแถวเล็ก จะติดขัดมากในช่วงเวลาเช้าเย็น เนื่องจากบริเวณนี้เป็นตลาดสดของเมือง และมีสถานศึกษาตั้งอยู่ อีกทั้งรถยนต์ที่วิ่งระหว่างภาค (รถทัวร์) ก็เข้ามาใช้เส้นทางดังกล่าวด้วย จึงเป็นปัญหาซึ่งถ้าปล่อยไว้ต่อไป อาจเกิดปัญหาอุบัติเหตุตามมาได้
- 2) ปัญหาความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของบริเวณ การวางขายสินค้าระเกะระกะ การรถจอดในที่ห้ามจอด ส่งผลต่อปัญหาจราจรตามมา
- 3) ปัญหาความสะอาด เนื่องจากมีการขายอาหารสด และอาหารสำเร็จรูปปะปนกัน

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : ภาพความสำคัญของพื้นที่บริเวณถนนกลางเมือง
ภาพอดีต

ศาลากลางจังหวัดในอดีต
มีการจัดขนพืชที่เป็นทางการ

บริเวณถนนกลางเมืองในปัจจุบัน
พื้นที่ศาลากลางจังหวัดเปลี่ยนเป็น
ย่านการค้าของเมือง

ภาพปัจจุบัน

ถนนกลางเมืองในอดีต

ถนนกลางเมืองในปัจจุบัน

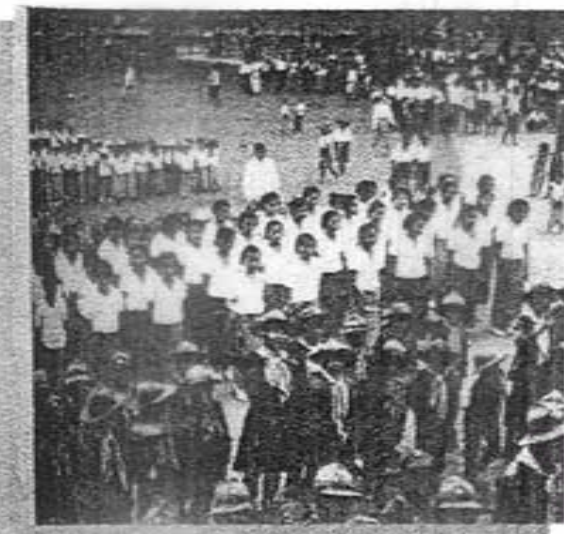

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

ภาพประกอบ.

6.2

แสดง : ภาพความสำคัญของพื้นที่บริเวณห้างเซนโซะ
ภาพอดีต

ความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนบ้านเมืองเก่าขอนแก่น

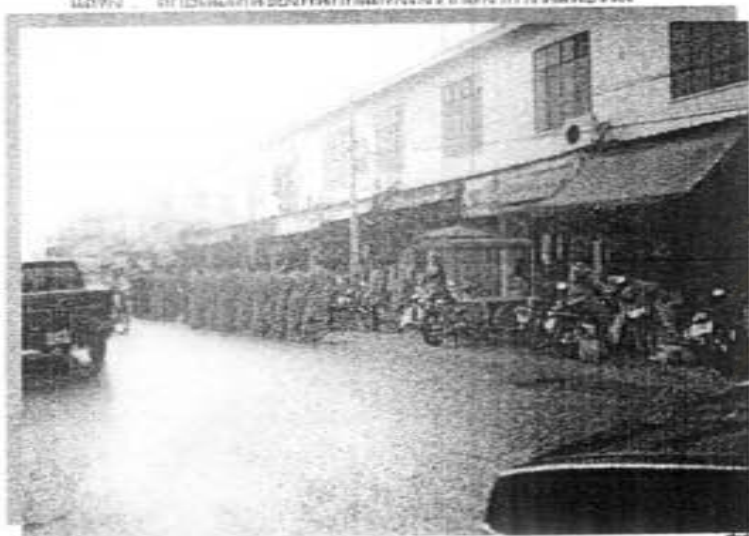
ภาพปัจจุบัน

ที่ว่างบริเวณศาลากลางจังหวัดในอดีต
บริเวณห้างเซนโซะในปัจจุบัน

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง : ลักษณะเด่นของพื้นที่ที่แสดงถึงรากเหง้าวัฒนธรรม

ในเช้าตรู่ของย่านถนนกลางเมือง
เห็นชีวิตและวัฒนธรรม

บริเวณอาคารราชพัสดุในตอนกลางวัน
ตกเย็นเปิดถนนให้วิ่งเพื่อขายอาหาร
"ตลาดใต้รุ่งวันรมย์"

บริเวณถนนกลางเมือง

ผู้คนเลิกกัก จับจ่าย ซื้อหาอาหาร

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง

แสดง ลักษณะเด่นของพื้นที่ที่แสดงถึงรูปแบบการค้าขาย

สีสัน และความมีชีวิตชีวาของ ตลาดแบบคนบางเจ้าครู้

บริเวณหลังห้างสรรพสินค้า เป็นตลาดขายส่งผัก ผลไม้

บริเวณตึกเก่าเดิมไปด้วย การขาย

ชื่อห้าง.....
นอกห้าง.....

ข้อเสนอแนะ

ทางเลือกในการแก้ไขปัญหาอาจพิจารณาได้เป็น 2 ทางเลือกดังนี้

ทางเลือกที่ 1 แนวคิด : ควบคุมพื้นที่จัดระเบียบใหม่

วิธีการ : การควบคุมการขายสินค้าบริเวณทางเท้า โดยกำหนดเขตพื้นที่ในบริเวณที่จัดเตรียมไว้

โดยการให้เจ้าของหาบเร่ แผงลอยต่าง ๆ ที่เคยขายสินค้า ไปขายในบริเวณตลาดขายส่งขายปลีกของเมืองที่จัดเตรียมไว้ เช่น ที่หน้าสถานีรถไฟจังหวัดขอนแก่นและมีการจัดระบบแบ่งแนว และ หลังจากนั้นพัฒนาบริเวณโดยรอบให้หน้าอยู่ และจัดเตรียมที่จอดรถให้กับผู้มาซื้อสินค้า จากนั้นพัฒนาบริเวณที่ว่างบริเวณทางเท้าให้ร่มรื่นเหมาะแก่การสัญจร และเดินท่องเที่ยวในเมือง

ข้อดี

1. เป็นการจัดการที่ง่ายเนื่องจากเป็นการย้ายคนออกไปในสถานที่ใหม่ที่จัดเตรียมไว้แล้ว
2. ช่วยลดปัญหาเรื่องการจราจรในเมือง
3. การจราจรสามารถเปิดออกสู่ถนนมิตรภาพได้
4. พื้นที่ว่างบริเวณถนนและทางเท้าได้ใช้ประโยชน์เพื่อการสัญจรอย่างเต็มที่

ข้อเสีย

1. เมืองขาดชีวิตชีวา ไม่เห็นวิถีชีวิตของผู้คน
2. ต้องใช้งบประมาณสูงในการจัดเตรียมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการในพื้นที่ใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ทางเลือกที่ 2 แนวคิด : การสร้างเอกลักษณ์ของเมือง โดยให้ถนนเป็นหัวใจของวิถีชีวิตแบบเมือง
วิธีการ : การปล่อยให้มีการค้าขายอย่างเต็มที่ โดยจัดระบบจราจรใหม่**

การพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะในบริเวณถนนและทางเท้าบริเวณนี้จะเปิดโอกาสให้พัฒนาพื้นที่เพื่อการค้าขายของเมืองอย่างเต็มที่ โดยการปิดถนนในช่วงเวลาเช้า และเย็น เพื่อให้คนได้เดินเที่ยวจับจ่ายซื้อของ และจัดเตรียมสถานที่จอดรถให้พอเพียง โดยการประสานงานกับหน่วยราชการให้ใช้พื้นที่เช่าจอดรถ เป็นต้น

ข้อดี

1. ทำให้เมืองคึกคักมีชีวิตชีวา และสร้างสีสันให้กับเมือง
2. เศรษฐกิจของคนในเมืองดีขึ้น
3. เป็นสถานที่เดินเที่ยวชมเมืองขอนแก่น ซึ่งมีรากเหง้ามาจากเมือง "ตึกแถว"

ข้อเสีย

1. ถ้าไม่มีการศึกษารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมทั้งทางด้านการจราจร, การรักษาความปลอดภัย, และการรักษาความสะอาดในบริเวณ อาจเกิดปัญหาในเรื่องดังกล่าวได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย